

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ОСЕРЕДОК
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
«АСОЦІАЦІЯ ЦИВІЛІСТІВ УКРАЇНИ»

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРИВАТНОГО ПРАВА:
ДОГОВІР ЯК ПРАВОВА ФОРМА
РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНИХ
ВІДНОСИН**

**Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 95-й річниці з дня народження
доктора юридичних наук, професора,
члена-кореспондента АН УРСР В. П. Маслова**

(Харків, 17 лютого 2017 року)

Харків
«Право»
2017

УДК 347
ББК 67.34
А43

Відповідальний за випуск професор *В. І. Борисова*

Актуальні проблеми приватного права: договір як правова форма регулювання приватних відносин : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 95-й річниці з дня народження д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 17 лют. 2017 р.). – Харків : Право, 2017. – 338 с.

ISBN 978-966-937-153-9

17 лютого 2017 року кафедрою цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого разом з Національною академією правових наук України і Харківським обласним осередком Всеукраїнської громадської організації «Асоціація цивілістів України» проведена науково-практична конференція, присвячена 95-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР Василя Пилиповича Маслова.

Проведення такого заходу було започатковано ще у 2003 році і з того часу традиційно відбувається кожного року, збираючи вчених з провідних наукових установ і вищих навчальних закладів України, а також практичних робітників.

У матеріалах збірника представлені результати наукових досліджень вчених, присвячених договірним відносинам у сфері цивільного, сімейного, житлового, трудового, господарського права та права інтелектуальної власності.

Видання адресоване науковим робітникам, аспірантам, викладачам юридичних факультетів і вищих юридичних навчальних закладів, а також працівникам суду, адвокатури, органів юстиції, практикуючим юристам, іншим особам, які вивчають і застосовують цивільне, сімейне, житлове та господарське законодавство.

УДК 347
ББК 67.34

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017
- © Національна академія правових наук України, 2017
- © Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації «Асоціація цивілістів України», 2017
- © Видавництво «Право», оформлення, 2017

ISBN 978-966-937-153-9

Список використаних джерел:

- 1) Луць В. Інституту договору в цивільному праві України (до 10-ї річниці чинності ЦК України) / В. Луць // Приватне право. – 2003. – № 2. – С. 29. 2) Кузнецова Н. С. Подрядные договоры в инвестиционной деятельности в строительстве / Н. С. Кузнецова. – К., 1993. – С. 3.

Пономаренко О. М.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, господарського та трудового права Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ПРО СВОБОДУ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАХОДІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ СІМЕЙНИХ ДОГОВОРІВ

Поява у сімейному праві нового інституту сімейних договорів неминуче поставила перед наукою та практикою нові проблеми, однією з яких є визначення особливостей відповідальності за порушення таких договорів. Це питання на сьогодні залишається у науці практично не дослідженими, що відображається на якості нормативного регулювання та створює певні складнощі у правозастосовній діяльності, в тому числі – у договірній практиці. Так, у СК відсутні як загальні положення про відповідальність за порушення сімейних договорів, так й спеціальні (окремі) положення про відповідальність за порушення конкретного виду сімейного договору. Навіть стосовно найбільш унормованого виду сімейного договору – шлюбного договору – законодавець не сформулював будь-яких положень, що регулювали б наслідки його порушення.

З одного боку, такий підхід законодавця розширяє рівень договірної свободи та надає суб'єктам практично необмежене право вибору заходів відповідальності за порушення сімейного договору. З іншого боку, зрозуміло, що будь-яка свобода має певні межі та обрані заходи відповідальності, повинні бути співмірними, адекватними та відповідати сутності тих зобов'язань, за порушення яких вони встановлюються.

Традиційно «підказки» щодо адекватності та співмірності заходів відповідальності за порушення окремих видів договірних зобов'язань знаходяться як раз у сформульованих законодавцем нормативних конструкціях, що значно спрощує правозастосовну діяльність. Нормативні приписи сімейного законодавства щодо відповідальності за порушення сімейних договорів ще тільки повинні бути сформульовані. З цих позицій дослідження наслідків порушення сімейних договорів є актуальною проблемою цивілістики.

Проведене дослідження особливостей договірної відповідальності у сімейному праві та можливих варіантів вибору заходів такої відповідальності дозволяє виділити декілька моментів.

По-перше, відповідальність за порушення сімейних зобов'язань відноситься до сімейно-правової відповідальності, яка в свою чергу є видом цивільно-правової відповідальності. У цьому зв'язку відповідальність за порушення сімейних зобов'язань буде включати ознаки як цивільно-правової відповідальності у цілому, так й сімейно-правової відповідальності. Такий підхід дозволяє застосовувати норми цивільного законодавства про відповідальність за порушення договірних зобов'язань як загальні норми. В той же час, при застосуванні таких положень, необхідно враховувати специфіку сімейних відносин, що обмежує можливість застосування тих заходів цивільно-правової відповідальності, які не будуть відповідати сутності сімейних відносин. Так, достатньо спірною є можливість застосування норми цивільного законодавства про відшкодування збитків у повному розмірі (реальні збитки та упущена вигода) за порушення сімейних договорів.

По-друге, більшість сімейних правовідносин виникає не на підставі договору, а на підставі інших юридичних фактів, які передбачені СК (шлюб, споріднення, усиновлення тощо). Сімейний договір, що регулює такі відносини, спрямований виключно на визначення порядку виконання передбачених законодавством сімейних зобов'язань («законного обов'язку»). Порушення такого договору одночасно є невиконанням «законного обов'язку», юридичні наслідки невиконання або неналежного виконання якого закріплені в СК у виді імперативних норм. Договірна свобода в виборі заходів відповідальності за невиконання таких обов'язків, значно обмежена. Заходи відповідальності, що закріплені імперативними приписами сімейного законодавства не можуть бути

змінені, обмежені, виключені та ін., але можуть бути доповнені домовленістю сторін. Наприклад, якщо особа не виконує договір щодо участі окремо проживаючого батька у вихованні дитини, то вона не тільки порушує сімейний договір, але також і не виконує обов'язок щодо виховання дитини, передбачений ст. 150 СК. У зв'язку із цим, якщо у договорі передбачено в якості санкції за порушення його умов сплату штрафу, до такого суб'єкта застосовуються не тільки заходи відповідальності, передбачені договором, але також і передбачені законом заходи відповідальності. Зокрема, такий з батьків на підставі рішення суду може бути позбавлений батьківських прав за ухилення від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини (п. 2 ч. 1 ст. 164 СК).

Аналіз чинного законодавства дозволяє прийти до висновку, що до заходів відповідальності, які визначені імперативними приписами сімейного законодавства та які застосовуються на підставі рішення суду відносяться насамперед заходи, які впливають на особу правопорушника, та які полягають в обмеженні або позбавленні суб'єктивних сімейних прав (позбавлення батьківських прав, усиновлення дитини без згоди батька тощо). Заходи ж договірної відповідальності можуть впливати виключно на майнову сферу правопорушника. При цьому, перелік можливих договірних санкцій за порушення сімейних договорів є істотно обмеженим, порівняльно з такими ж цивільно-правовими санкціями.

По-третє, свобода у визначенні заходів відповідальності за невиконання або неналежне виконання сімейних договорів у договірній практиці може бути реалізована у двох випадках. Найвищий рівень договірної свободи у цьому питанні існує при укладенні тих сімейних договорів, які спрямовані на виникнення сімейних правовідносин (наприклад, договір про надання утримання тіткою неповнолітньому племіннику). У таких договорах сторони вільні у визначенні заходів відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань. В тих договорах, які спрямовані на визначення порядку виконання «законних обов'язків», договірна свобода у виборі заходів відповідальності реалізується тільки шляхом встановлення додаткових таких заходів понад ті, що передбачені СК. Так, наприклад, у договорі між батьками про сплату аліментів на дитину суб'єкти можуть передбачити окрім наслідків, які встановлені законодавством, також і додаткову відповідальність у виді неустойки (штрафу, пені) за прострочку у виконанні такого зобов'язання.